

UDK: 811.163.42:811.161.1:81'271.1:81'373.45

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćen za tisak: 28. studenoga 2011.

Ivana Barkijević

Sveučilište Justus Liebig u Giessenu, Njemačka

ivana.barkijevic@slavistik.uni-giessen.de

Daniel Mueller

Sveučilište Justus Liebig u Giessenu, Njemačka

daniel.p.mueller@slavistik.uni-giessen.de

Tipovi slavenskih standardnih jezika — korpusno-lingvistička usporedba standardnojezičnih obilježja hrvatskoga i ruskoga jezika

Članak donosi rezultate korpusno-lingvističkoga poredbenoga istraživanja tipova slavenskih standardnih jezika. Nakon uspostavljanja inventara jezičnih obilježja prikladnih za poredbenu analizu raščlanjuje se težnja internacionalizaciji na primjeru ruskoga i hrvatskoga jezika. Uzimajući u obzir razliku između jezičnih stručnjaka koji su tvorci jezične politike i korisnika, analiza čestotnosti odabranih primjera pokazala je sličnosti i razlike između tih dviju skupina kada je u pitanju sklonost internacionalizaciji, na temelju čega su izvedeni zaključci o ruskome i hrvatskome kao tipovima standardnih jezika.

1. Uvod

Istraživanje standardnih jezika temelji se na sveobuhvatnome razvoju teorijskih i empirijskih osnova, što uključuje uspostavljanje inventara jezičnih obilježja na temelju kojih bi se mogli uspoređivati standardni jezici, unaprjeđivanje postojeće klasifikacijske terminologije u smjeru stvaranja tipova i pokušaja utvrđivanja stupnja izraženosti standardnojezičnih obilježja. Ovaj rad donosi rezultate istraživanja koje je pokušalo osvijetliti nekoliko standardnojezičnih obilježja: utjecaje drugih jezika, vitalnost, normiranje i formalne stavove, uz to i stavove korisnika internetskih foruma.

1.1. Poredbeno proučavanje standardnojezičnih tipova kao teorijski okvir

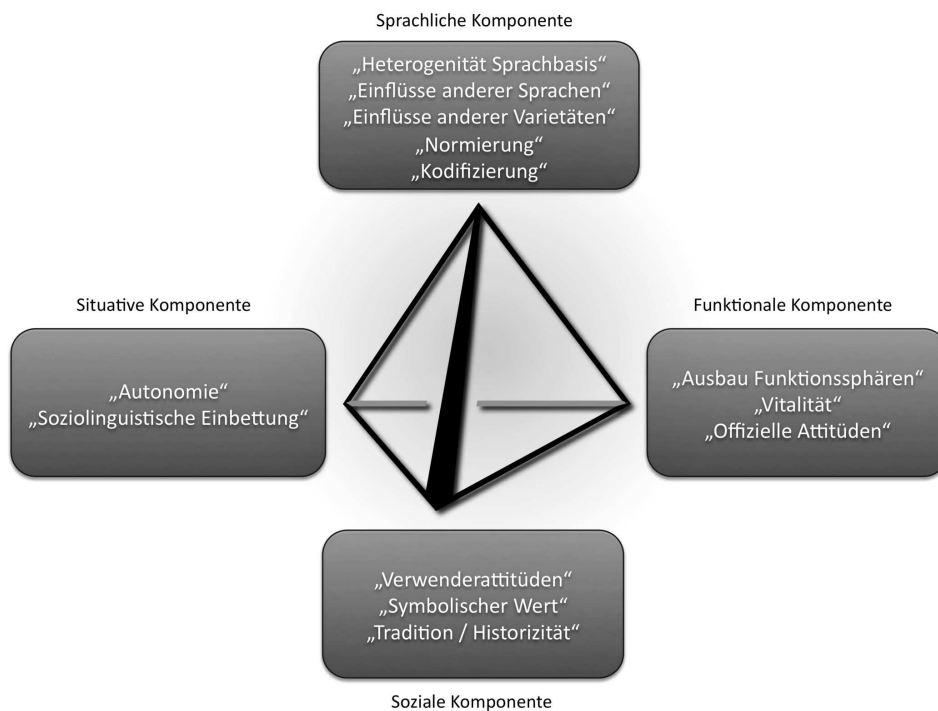
Povijest poredbenoga proučavanja standardnojezičnih tipova počinje opsežnim djelom A. Budiloviča (1892) u kojem on ponajprije uspoređuje pisane jezike. Dalje važne poticaje usporedbi standardnih jezika dali su praška škola i sovjetsko jezikoslovlje. Svojim je radom objavljenim na ruskomu jeziku D. Brozović (1967) izazvao veliku raspravu u jezikoslovlju koja je obuhvatila i međunarodne pristupe i koncepte. S jezikoslovkom N. I. Tolstoj (npr. 1985, 1988), D. Brozović je u nadolazećim godinama vrlo često izmjenjivao mišljenja i stavove o toj temi. Odnedavno su ti koncepti preuzeti i prihvaćeni u prvom redu u Njemačkoj, čemu obol daje i projekt u okviru kojega je nastalo istraživanje predstavljeno u ovome radu,¹ ali i u Bjelorusiji radovima N. B. Mečkovskaje (npr. 2003, 2004).

Dalji važni poticaji tipologiji standardnih jezika stigli su iz područja međunarodnoga proučavanja jezične situacije i jezične tipologije. Monocentrični (bezvarijantni) vs. policentrični (varijantni) standardni jezici, nacionalni vs. prednacionalni standardni jezici, arhaični, srednji i noviji standardni jezici, standardni jezici s neprekinutim jez. razvojem vs. standardni jezici s prekidima u jez. razvoju, standardni jezici s visokim vs. niskim stupnjem autonomije, puristički vs. nepuristički (liberalni) standardni jezici, standardni jezici s homogenom vs. hetreogenom dijalektnom osnovom samo su neki od tipova standardnih jezika do kojih je došlo dosadašnje istraživanje. Ipak, povijest je proučavanja slavenskih standardnih jezika pokazala kako nije dovoljno svrstati standardne jezike u razrede. Hrvatski, srpski i bosanski jezik tomu su dobar primjer. Standardiziranost pojedinoga idioma više je pitanje stupnja standardiziranosti, pri čemu je svako pojedino standardnojezično obilježje stupnjevito izraženo.

Može se reći kako se standardni jezici mogu definirati samo stupnjevito izraženim obilježjima. Stoga slavenske standardne jezike ne bi trebalo razvrstavati u nekoliko određenih razreda, nego ih opisati imajući u vidu ljestvicu stupnjeva njihovih obilježja. Pri opisivanju i istraživanju tipova standardnih jezika uzeta su u obzir samo ona obilježja koja odražavaju izraženost, iz čega slijedi da se moraju moći stupnjevito izraziti te biti prikladna za poredbenu analizu. Nadalje, razlikuju se tvorci standardnoga jezika od korisnika. Ukratko: ako je nešto stvoreno, ali se njime ne koristi, ostaje puki artefakt i u tome se slučaju ne može govoriti o živome standardnome jeziku. Uzimajući sve navedeno u obzir, M. Wingender, I. Barkijević i D. Mueller (2010) razvili su model tetraedra s obilježjima standardnih jezika kojemu

¹Projekt na Sveučilištu Justus Liebig u Giessenu u Njemačkoj vodi prof. dr. sc. Monika Wingender, a potpomoglo ga je Njemačko istraživačko društvo (*Deutsche Forschungsgemeinschaft* — DFG).

su u osnovi četiri sastavnice ili komponente standardnoga jezika: jezična, funkcionalna, društvena i situacijska. Te četiri sastavnice ne stoje u hijerarhijskome odnosu, nego su međusobno jedna s drugom povezane, što vizualno predočava tetraedar. Tip standardnoga jezika može se temeljem tetraedra odrediti kao mrežu suodnosa sastavnica i obilježja, prikazana je na slici 1.

Slika 1: Tip standardnoga jezika prikazan tetraedrom

Dok jezična sastavnica sa svojim obilježjima predstavlja materijalnu osnovu standardnoga jezika, funkcionalna sastavnica obuhvaća kako postojeće, stvarne, tako i moguće funkcije standardnoga jezika. Društvena sastavnica uokviruje i obuhvaća psihičke, kulturne, povijesne i druge čimbenike koji utječu na stavove jezične zajednice, a situacijska opisuje komunikacijsku situaciju u kojoj se nalazi standardni jezik.

1.2. Usporedba ruskoga i hrvatskoga jezika

Svaka se usporedba temelji na prototipovima, a u predstavljenomu istraživanju to su ruski i hrvatski jezik, što su već neki jezikoslovci predlagali (npr. J.

Gvozdanović 2001). U odnosu na temu ovoga istraživanja treba napomenuti da je ruski, kao i drugi istočnoslavenski jezici, uključujući i južne iste povijesnojezične i civilizacijske grupacije, u procesu normiranja bio otvoreniji prema posuđenicama ili preuzimanju neslavenskih europeizama posredstvom drugih slavenskih jezika, dok jezici zapadnoga kulturno-civilizacijskoga kruga pokazuju različit odnos prema kalkiranju: češki je tomu bio posve otvoren, poljski je imao najmanje potrebe za kalkiranjem, a hrvatski je pokazivao tek djelomičnu tolerantnost prema kalkiranju (Turk, Sesar 2009).

Ruski je slavenski jezik s najvećim brojem govornika, koji pripada skupini istočnoslavenskih jezika. Službeni je jezik Rusije (Ruske Federacije), površinom najveće države na svijetu koja po broju stanovnika zauzima osmo mjesto, te jedan od službenih jezika u Bjelorusiji, Kazahstanu, Kirgistanu i ukrajinskoj Autonomnoj Republici Krim. Ruski je drugi jezik mnogobrojnih govornika koji su donedavno živjeli ili još žive u istoj državnoj zajednici s njime. Procjenjuje se da njime kao materinskim jezikom govori oko 180 milijuna ljudi, od kojih oko 130 milijuna živi u Rusiji, a zajedno s onima kojima je drugi jezik ruski ima oko 300 milijuna govornika. Prema službenom popisu Rusije 2002.² godine od 145 166 731 stanovnika njih 98,21% (142 573 285) zna ruski, od čega je Rusa po narodnosti 115 889 107, a njih 99,76% (115 605 241) zna ruski.

Ovisno o popisu, ruski zauzima od 5. (World Almanac 2002. navodi da ima 275 milijuna govornika ruskoga kao materinskoga i inoga jezika), preko 7. (Ethnologue 2005. za 1999. i starije godine navodi 170 milijuna; CIA World Factbook 2006. samo s izvornim govornicima za 2004. navodi 145 milijuna govornika), do 8. mjesta na popisu jezika s najvećim brojem govornika najvećih jezika na svijetu. K tomu je ruski tzv. svjetski jezik, jezik koji mnogi uče kao strani jezik, a redovito strani slavisti. Ruski je kao standardni jezik iznimno razvijen i njegov društveni položaj nije sporan, iako mu je zbog burnih političkih promjena posljednjih godina smanjena društvena važnost.

Nasuprot ruskomu, hrvatski je jezik s relativno malim brojem govornika. On je službeni jezik Hrvatske (Republike Hrvatske), koja ima oko 4,5 milijuna stanovnika (4 437 460).³ Prema Popisu stanovništva 2001. hrvatski je materinski jezik za više od 96% govornika, za više od sto i pedeset tisuća ostalih stanovnika, a njih je manje od 4%, hrvatski je drugi jezik. Hrvatskim kao materinskim jezikom govore i stanovnici u nekim susjednim državama, otprilike oko milijun govornika. Procjenjuje se da hrvatskim govori od pet i pol (5 546 590 ljudi prema Ethnologue)⁴ do sedam milijuna ljudi. Iako je hrvatski jedan od samo stotinu i četrdesetak službenih jezika među nekoliko

²<http://www.perepis2002.ru/index.html?id=87>

³<http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/census.htm>

⁴http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=hrv

tisuća različitih jezika na svijetu, hrvatski je ipak mali jezik ili jezik koji se rjeđe uči.

1.3. Metodološki pristup i građa

Metodološki je pristup na kojemu se istraživanje provodi dvojak: s jedne strane to je poredbena standardologija, a s druge korištenje modernih metoda korpusne lingvistike. Želeći se u istraživanju koristiti prednostima korpusne lingvistike koja omogućuje relativno jednostavnu računalnu obradu većih baza podataka, valjalo je izvršiti odabir standardnojezičnih obilježja prikladnih za takvo istraživanje. Korpusno-lingvistički istraživati simboličku funkciju jezika bilo bi manje učinkovito jer su za to prikladnije ankete, intervju i sl. Praška je škola odredila tendencije demokratizacije i internacionalizacije u antonimijskome odnosu. One i danas nalaze svoj odraz u procesima angliziranja i demokratizacije jezika koje u slavenskim jezičnim zajednicama nerijetko kritiziraju i jezikoslovni stručnjaci kao tvorci jezične politike, ali i korisnici.

Iscrpno pretraživanje literature koja se bavi anglizmima dostupne u pojedinoj jezičnoj zajednici i odabir primjera koji su često kritizirani rezultirali su popisom koji je bio ishodišna baza korpusnoga istraživanja. Iščitanje suvremene literature o anglizmima u hrvatskoj i ruskoj jezičnoj zajednici dalo je i kratki pregled stanja jezične situacije s obzirom na istraživane teme. Definiciju, ali i samu činjenicu prisutnosti ili odsutnosti odabranih primjera valjalo je provjeriti u najvažnijim deskriptivno-normativnim priručnicima.

Pretraživanje internetskih foruma po ključnim riječima kao što su: *hrvatski jezik, anglizmi, ruski jezik...* i čitanje mišljenja sudionika foruma dalo je sliku o stavu korisnika o anglizmima. Popisi su anglizama i njihovih standardnojezičnih istoznačnica korpusno-lingvistički istraženi. Za istraživanje su korišteni potkorpus tiskovina Hrvatske jezične riznice te potkorpus tiskovina Nacionalnoga korpusa ruskoga jezika (Национальный корпус русского языка).⁵ Osim analize čestotnosti odabranih primjera istraženi su i procesi tvorbe riječi kao i kolokacije te je izvršena usporedba dobivenih podataka. Pri tome su postavljena pitanja navedena u (1).

- (1) i. Kako se raspravlja i kako se prikazuju norme i tendencije demokratizacije?

⁵U istraživanju tendencija internacionalizacije i demokratizacije u okviru istoga projekta 2010. (Windenger, Barkijević, Mueller) građa je bio potkorpus tiskovina Hrvatskoga nacionalnog korpusa kao i Hrvatske jezične riznice, pri čemu rezultati nisu znatno odstupali.

- ii. Kakve se normativne reakcije tvoraca jezične politike mogu zamijetiti (izražen purizma protiv stranih jedinica u standardnome jeziku)?
- iii. Koliko su prihvaćeni isti anglizmi u ruskoj i hrvatskoj jezičnoj zajednici?

Za oba će se jezika najprije dati kratki pregled novijih izjava o anglizmima među stručnjacima, kratki pregled rasprave među korisnicima internetskih foruma oprimjeren njihovim izjavama, a na kraju tablični pregled prikupljenih odabranih anglizama, njihovih prilagođenih ili neprilagođenih uporaba u oba jezika te nekoliko prevedenica (kalkova) i anglizama, s brojem pojava za svaku od njih kako bi se utvrdio njihov brojčani odnos. Potom će se usporediti stanje u oba jezika.

2. Tendencije internacionalizacije u ruskoj jezičnoj zajednici

Posljednjih dvadeset godina vođene su žestoke rasprave u javnosti o stanju ruskoga standardnoga jezika, posebno lingvističkoj.

2.1. Stavovi o anglizmima ruske stručne jezične zajednice

Raspravu o tendenciji internacionalizacije u ruskoj jezičnoj zajednici vode dvije glavne struje: preskriptivna (na čelu s A. D. Duličenkom, V. G. Kostomarovom i M. Kožinom) i deskriptivna, na čelu s I. Zemskajom, L. P. Krysinom, O. P. Ermakova, i E. Kakorinom. Dok prvi utječaju stranih jezika na standardni jezik gledaju kao ugrožavanje jezične kulture koja “jednostavno vrišti za zaštitom ili čak spasom” (A. D. Duličenko 1994: 311), a čije je propadanje posebice zabilježeno u medijima, drugi se zadržavaju na njihovu opisivanju i proučavanju.

Pri procjenjivanju utjecaja engleskoga jezika na ruski jezični standard puristi često navode katastrofične (npr. *poplava*, *prodor*, *invazija*) ili patološke metafore. Kao primjer patološke metaforike može poslužiti sljedeće (V. G. Kostomarov 1999: 143): “One [posuđenice iz engleskoga] predstavljaju strano-jednolična i tako masivna tijela, da podsjećaju na čir u leksičkome organizmu, protiv kojih on ne uspijeva djelovati protuotrovom ili ih preraditi, djelomično prilagoditi, djelomično izdvojiti.” Masovne posuđenice iz engleskoga jezika navodno su dovele do stanja koje A. D. Duličenko u navedenom radu opisuje sljedećim riječima: *germano-romano-ruski sleng* (323), *makaronizam riječi* (331), *okcidentalizacija savremenoga ruskoga jezika* (333), *rusangl* (335).

Prema mišljenju purista anglizmi prljaju čistoću ruskoga jezika i ugrožavaju njegovu vitalnost. Posebno ih smetaju engleske posuđenice za pri-

mjere za koje postoje ruske riječi. Iako se iz navedenoga V. G. Kostomarova navoda može zaključiti kako bi neke anglizme trebalo dopustiti, puristi su odlučni u pokušaju zamjenjivanja anglizama ruskim leksemima. Kako bi to ostvarili, V. G. Kostomarov (1999: 111) kao rješenje predlaže proširenje značenja postojećih ruskih leksema: tako bi značenje *monitoring* trebalo izraziti leksemom *nabljudenije*.

Suprotno tomu liberalni lingvisti smatraju ne samo da anglizme ne treba zamjenjivati istoznačnicama, nego da se to i ne može učiniti. Prema njihovom mišljenju posuđenice postoje upravo radi semantičke i stilske raznolikosti. L. P. Krysin (2008: 174) pojašnjava tu misao sljedećim riječima: “Čak i tada, kad se svježa, tek nedavno posuđena riječ čini posve suvišnom i izgleda kao da udvostručava značenje već postojeće riječi, može se vidjeti proces semantičkoga i uzusnoga razgraničenja značenjski srodnih leksičkih jedinica.”

Dojmljivi primjeri deskriptivne lingvistike pokazali su kako anglizmi ne potiskuju i ne nadomještaju ruske riječi, nego su često posebno, nerijetko ironično stilski obilježeni, npr. anglizam *elektorat* u usporedbi s neutralnim izrazom *izbiratelji* ‘birač’.

2.2. Stavovi o anglizmima ruskih internetskih korisnika

Na različitim blogovima i forumima (istraženo ih je više od petnaest) na ruskome jeziku (www.gramota.ru, www.rusforus.ru, www.livejournal.ru) također se može vidjeti ogorčenost internetskih korisnika stanjem jezične kulture posebice zbog procesa posuđivanja i kalkiranja iz engleskoga jezika. Anglizmi se prikazuju kao prijetnja identitetu ruskoga jezika, čemu kao primjer služi stav iz jednoga šahforuma naveden u (2).

- (2) Došlo je tako jedno idiotsko vrijeme u kojem je ruski jezik — na svim mogućim razinama uporabe — doslovno preplavljen glupim anglizmima (što meni osobno strašno smeta, iako se nadam da je to samo jedna prolazna pojava). Ipak iz toga ni u kojem slučaju ne slijedi da bi te bastardne riječce trebale imati čast, biti spominjane na forumima kao što je [gramota.ru](http://www.gramota.ru). Prije svega, te riječce, nemaju ni vezu s prefiksom ‘ru’.⁶

Kao jedino sredstvo u borbi protiv anglizama korisnici navode da je nužno ne samo njihovo protjerivanje iz jezika, nego i iz metakomunikativnoga područja, čega se sami ne drže. Imenovanje anglizama *bastardnim riječcama* upućuje na njihov navodno iskrižan, umjetan i neprirodan karakter i otvara

⁶<http://chesspro.ru/guestnew/looknullmessage/?themeid=89&id=1&page=2&PHPSESSID=7875e8e9737b6a7>

čitav red metafora kao što su npr. *epidemija*, *čir*, *pošast*, *zaraza*, što je vidljivo iz navoda u (3).

- (3) Nije da sam ja za čistoću ruskoga jezika, ali me jednostavno nervira kada ovi majmuni iz neznanja i gluposti kalkiraju. Posebice kad se u materinskome jeziku može naći naziv. Nije da ja vama išta prebacujem, vi jednostavno proširujete pošast.⁷

Upotreba anglicizama i kalkiranih izraza doživljava se kao nedostatak obrazovanosti. Nerijetko se proces posuđivanja povezuje s osjećanjem gubitka kulturne samostalnosti i važnosti, kao što je vidljivo iz navoda u (4). Tu se u kulturno-darvinističkome smislu stavlja znak jednakosti između posuđivanja, nazadovanja i kulturološkoga pripojenja. Gubitak državne moći navodno se oslikava u propadanju jezika i kulture. Puristički se stavovi tako vežu sa šovinističkom čežnjom za propalim imperijem.

- (4) Jezik se mijenja zajedno s promjenama mentaliteta i promjenama obrazovanosti naroda. Razvojem se to ne bi moglo nazvati jer prilično često dolazi do nazadovanja, pojednostavljivanja i posuđivanja. U sljedećemu dolazi do gutanja i/ili nadomještanja domaćih pojmova i prihvaćanja posuđenih riječi. Općenito stupanj razvoja jezika i dominacija jednoga naroda (u kulturološkome smislu) nad drugim jezicima/narodima karakterizira jednu državu. Kad smo bili najbolji u osvajanju svemira, riječ ‘sputnik’ prešla je u druge jezike. Sada se kod nas može čuti samo ‘glamour’, ‘merchandise’, ‘manager’ i uopće cijela sfera biznisa i IT-a.⁸

Svakako je zanimljivo i to da purističke stavove zastupa i supkultura mladih koja se služi opscenim žargonom, tzv. *mat*, kao primjer u (5).

- (5) Vi primete plaću u cashu? — Kurva, ne, primamo je u orasima.⁹

Nerijetko se mogu sresti i liberalna uvjerenja da je uslijed procesa globalizacije posuđivanje iz engleskoga jezika prirodno i neizbježno posebice u području gospodarstva, kao u (6). Spominjući češku jezičnu kulturu autor proturječi navodnoj prirodnosti i neizbježnosti procesa posuđivanja.

- (6) Trenutno živim u Češkoj i čudim se tome kako Česi čuvaju svoj jezik. Pogledajte: computer — počítač, file — sobor itd. Ali za ‘cartridge’

⁷<http://ryazan.livejournal.com/912160.html?thread=17654560t17654560>

⁸<http://bda-expert.ru/forum/67-281-1>

⁹<http://tema.livejournal.com/638763.html?page=4>

i ‘scotch’ u ruskome nema ekvivalenta. Sada, kada se sve globalizira, rasprostranjuje se nazivlje koje su izumitelji smislili. I tu smo postali slabi. A prije su svi jezici znali riječ ‘sputnik’.¹⁰

Rijetko se na internetu nailazi na stavove koji vjeruju kako će ruski jezik, kao i u prošlosti, neoštećen izići na kraj s posuđenicama tako što će ih uklopiti u vlastiti leksički sustav kao u (7).

- (7) Stalno se jadikuje, posebice akademske dame, da ruski jezik umire, da se uvlače anglizmi, saksonizmi. Meni se pak čini da je ruski jezik rastaljena lava/magma koja sve rastapa, turcizme, anglizme i astronautizme.¹¹

Uvjerenje da je ruski jezik sustav koji sam sobom upravlja i sam se uređuje vidljivo je i iz navoda u (8).

- (8) Jezik živi i mijenja se neovisno o našoj volji. Neka se glupa posuđenica iz engleskoga uvuče u jezik, suživi se s njim i za stotinu godina nitko više ne prepozna je strani korijen. A neka se druga riječ ne suživi. Jezik je stvorio narod, a ne akademici. Polovica današnjih, čisto ruskih riječi dolazi od Tatara. I što? Dakle, ništa se ne brinite.¹²

2.3. Podatci o anglizmima iz ruske računalne građe

Prikupljanjem računalne građe pokušalo se vidjeti kako se navedeni stavovi preslikavaju na jezičnu uporabu. Odabrane riječi provjeravane su u sljedećim rječnicima ruskoga jezika: G. N. Skljarevskaja (2001), S. A. Kuznecov (2004), N. Ju. Švedova (2008), E. N. Zacharenko, L. N. Komarova, I. V. Nečaeva (2008), L. P. Krysin (2010), A. N. Bulyko (2010).

Tablica 1 prikazuje zastupljenost anglizama i ruskih istoznačnica, azbučno poredanih prema anglizmu. Primjeri označeni zvjezdicom * nisu definirani niti u jednom dostupnom rječniku. Pojedini primjeri kao аутсайдер (аутсайдерский), кейтеринг (кейтеринговый), бренд (брендовый), менеджер (топ-менеджер, менеджерский), пиар (пиарить, пиаровец, пиаровский, пиарщик, пиар-кампания) pokazuju izrazitu plodnost tvorbe riječi. Redni broj riječi napisan je masnim slovima kada anglizam ima više pojava od ruske istoznačnice.

Prema broju pojava među anglizmima u ruskome jeziku daleko je najčešći *biznes* (11 262), slijede znatno rjeđi (oko dvije tisuće) *sajt*, *rejting*

¹⁰<http://www.newsland.ru/news/detail/id/407949/>

¹¹<http://echo.msk.ru/programs/personalno/539511-echo/>

¹²<http://tema.livejournal.com/638763.html?page=13>

i *menadžer*, a ostali imaju manje od tisuću pojava (u rasponu od 0 do 992).

Anglizam		Ruska istoznačnica		
1	аутсайдер (outsajder)	173	неудачник (neudačnik)	270
2	бизнес (biznes)	11 262	предпринимательская деятельность (predprinimatel'skaja dejatel'nost')	182
3	бренд (brend) брэнд (brënd)	640 463	торговая марка (torgovaja marka)	422
4	брифинг (brifing)	155	пресс-конференция (press-konferencija)	1 582
5	воркшоп (workšop)*	1	семинар (seminar)	1 580
6	гей (gej)	90	гомосексуалист (gomoseksulist)	145
7	ивент (ivent)*	0	мероприятие (meroprijatie)	3 679
8	имидж (imidž)	992	образ (obraz)	18 909
9	истеблишмент (isteblišment) истэблишмент (istèblišment)	139 17	правящие круги (pravjaščie krugi)	2
10	кейтеринг (kejtering)	1	выездное ресторанное обслуживание (vyezdnoe restorannoe obsluživanje)	0
11	консалтинг (konsalting)	128	консультирование (konsul'tirovanie)	45
12	лейбл (lejbl) лэйбл (lèjbl)	122 5	этикетка (ètiketka)	337
13	лизинг (lizing)	475	долгосрочная аренда (dolgosročnaja arenda)	51
14	менеджер (menedžer)	2 171	управляющий (upravljajuščij)	1 445
15	моббинг (mobbing)*	0	травля (travlja)	280
16	мониторинг (monitoring)	515	наблюдение (nabljudenie)	2 099
17	ноу-хау (nou-hau)	204	технические знания (tehničeskie znanija)	10
18	паблисити (pablisiti)	28	популярность (populjarnost')	1 778
19	пиар (piar)	650	формирование общественного мнения (formirovanie obščestvennogo mnjenja)	22
20	рейтинг (rejting)	2 264	степень популярности (stepen' populjarnosti)	4
21	сайт (sajt)	2 316	интернет-страница (internet-stranica)	21
22	саммит (sammit)	580	встреча в верхах (vstreča v verhah)	78
23	секьюрители (sek'juriti)	54	охрана (ohrana)	3 433
24	селебрити (selebriti)*	5	знаменитости (znamenitosti)	434
25	слайд (slajd)	110	диапозитив (diapozitiv)	13
26	стайлинг (stajling)*	5	внешний вид (vnešnij vid)	521
27	тинэйджер (tinèjdžer) тинејджер (tinejdžer)	80 27	подросток (podrostok)	1 437
28	шопинг (šoping) шопинг (šopping)	37 52	посещение магазинов (posešćenie magazinov)	1

Tablica 1. Anglizmi i ruski ekvivalenti — broj pojava (frekvencija)

Među ruskim istovrjednicama najviše je pojava, oko tri i pol tisuće, za *meroprijatie (ivent)* i *ohrana (sek'juriti)*, potom *nabljudenije (monitoring)*, *populjarnost' (pablisiti)*, *press-konferencija (brifing)*, *seminar (workshop)*, *upravljajuščij (menedžer)* i *podrostok (tinejdžer)*, ostale riječi imaju manje od tisuću pojava. Pri tome valja napomenuti da pojedine vrijednosti gledane izdvojeno, same za sebe, jedva da imaju neko značenje. Jedino ako ih se usporedi, mogu se iščitati određene tendencije.

Iako je uzorak primjera vrlo malen, dobila se izrazito heterogena slika. Kod 50% parova, tj. četrnaest primjera (бизнес, бренд, истеблишмент, кейтеринг, консалтинг, лизинг, менеджер, ноу-хау, пиар, рейтинг, сайт, саммит, слайд, шоппинг) zastupljenost je anglizma veća i sukladno tome u 50% parova veća je zastupljenost ruske istoznačnice. Pojedini primjeri imaju izrazito nisku zastupljenost, dok drugi imaju izrazito visoku. Kod sedam jezičnih parova (25%) relativna je zastupljenost anglizma u usporedbi s ruskom istoznačnicom manja od 5%.

2.3.1. Zastupljenost nekoliko ruskih prevedenica prema anglizmima

Slijedeći uvijek iznova ponavljani stav o tome kako se prevedenice češće proizvode od anglizama, na temelju malenoga odabira od pet različitih anglizama i njihovih prevedenica (kalkova) provjerena je njihova zastupljenost. Navedena se teza potvrdila, što je vidljivo iz tablice 2.

Red. br.	Prevedenica	Poj.	Anglizam	Poj.
1	быстрое питание (bystroie pitanie)	21	fast food	13
	быстрая еда (bystraja eda)	3	фаст фуд	9
	быстрая пища (bystraja pišča)	2	фаст-фуд	33
2	горячая линия (gorjačaja linija)	76	hot line	0
			хот лайн	0
			хот-лайн	0
3	жёлтая пресса (želtaja pressa)	28	yellow press	0
			йеллоу пресс	0
			йеллоу-пресс	0
4	мыльная опера (myl'naja opera)	56	soap opera	1
			соуп опера	0
			соуп-опера	3
5	утечка мозгов (utečka mozgov)	43	brain drain	3
			брейн дрейн	0
			брейн-дрейн	0
Укупно		229		62

Tablica 2. Primjeri prevedenica u ruskome jeziku

Prevedenica ima znatno više od anglizama ($3,69 \times$) i u četiri ispitane riječi osim za anglizam *fast food* koji ima tri različite prevedenice (*bystroie pita-*

nie, *bystraja eda* ili *bystraja pišča*) s ukupno 26 pojavnica, dok izvorni izraz, polusloženica i dvočlani izraz факт(-)фуд ima dvostruko više, 54 pojavnice. Najviše je prevedenica za anglizam *hot line*, koji se nije ni jednom pojavio u izvornome obliku, niti transkribiran kao хот лайн, хот-лайн. Slijede мьль-ная опера (*myl'naja opera*) koja se samo jednom pojavila kao *soap opera*, a tri pojavnice kao transkribirana polusloženica соуп-опера, те утечка мозгов (*utečka mozgov*) koja ima samo tri pojavnice izborno napisane *brain drain*. Ni za prevedenicu жёлтая пресса (*želtaja pressa*) nema izvornoga engleskoga izraza *brain drain*.

3. Tendencije internacionalizacije u hrvatskoj jezičnoj zajednici

Utjecaj engleskoga jezika na hrvatsku jezičnu zajednicu već je nekoliko godina česta lingvistička tema. Upozoravajući na veliku rasprostranjenost anglizama M. Kovačić (2007) u svojem članku o jezičnomu ravnodušju piše: “Od engleskih su sastavnica sklepana imena naših kafića, prodavaonica na čijim ulazima piše *open* i *closed*, tvrtki (*Croatia Airlines*, *Croatia Records*), filmskih festivala (*Zagreb Film Festival*, *One Take Film Festival*), časopisa i emisija, licencnih i nelicencnih (*Bug*, *Story*, *Mans Health*, *Coca-Cola Music Stars*), pa se sada na svakoga Marka Markovića može dodati riječ *show*.” Kovačić nadalje navodi kao primjere engleske nazive za pasmine i vrste pasa, svinja, ovaca... koje su se posve ustalile u našoj uporabi, a ne zaboravlja ni modu te ostala područja u kojima anglizmi i engleski jezik nalaze svoje mjesto: “Engleski je jezik mode, modnih (*džins*, *top*, *imidž*, *peeling*, *face lifting*, *True Star*, *Eye Revive Beauty Flash*) i drugih proizvoda (*Head&Shoulders*, *Uncle Bens*), sporta (*korner*, *penal*, *gem-set-meč*), sportskih i navijačkih klubova (*Bad blue Boys*), računalne tehnologije i tekstnih procesora (*Windows*, *toolbar*, *desktop*, *screensaver*, *word*, *resetirati*, *skrolati*, *boldati*, *difolt*), marketinga i ekonomije (*biznismen*, *menadžment*, *know-how*, *holding*), glazbe (*groove*, *snare*, *pickup*, *greatest hits*, *soundtrack*, *live*), pa i imena bandova (*Pips*, *Chips & Videoclips*, *Jinx*, *Bambi Molesters*) koji i pjevaju makar djelomično na engleskom.”

3.1. Stavovi o anglizmima hrvatske stručne jezične zajednice

Sveopća prisutnost engleskoga jezika uzrokovala je i napise koji svjedoče i o opsegu rasprave o anglizmima: govori se da se hrvatski jezik *ubrzano približava pidžinizaciji* (Kovačić 2007: 65), da se stvara *jedan miješani, bastardni jezik*, tj. *hrenalleski* (Opačić 2007: 240, 247), *danās prodire na tisuće anglizama* (Babić 2001: 248), oni *ugrožavaju hrvatski jezik* (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2006: 213), *anglizmi haraju*, oni su *jezične nakaze* (Opačić 2006:

522, 524), *kvarenje jezika* (Starčević 2006: 645), *agresije engleskih riječi* (Vilke, Medved-Krajnović 2006: 769).

Koncentrirajući se ipak na novinarski stil i opisujući faze njegova razvoja od 1990. godine N. Opačić (2006) upozorava na nerazumljivost novinskih tekstova. L. Hudeček i M. Mihaljević (2009: 33) za taj stil kažu: “Publicistički je funkcionalni stil ‘najživlji’ funkcionalni stil, svakako stil u kojem se najbolje pokazuje živost i aktualnost pojedinih jedinica, stil koji normu najbolje ovjerava i najlakše razara, stil u kojemu se najbolje pokazuju mjesta na kojima norma postaje upitnom ili situacije u kojima normativno pravilo ostaje (postaje) tek mrtvim slovom na papiru.”

Izlaz iz alarmantne situacije većina lingvista vidi u poboljšanju stanja jezične kulture, npr. A. Frančić, L. Hudeček, M. Mihaljević (2006: 215): “Anglizmi i neprilagođene engleske riječi posebno su česti u publicističkome funkcionalnom stilu. Zbog golemog utjecaja tog stila na ostale stilove i neutralni standard, zadatak je jezične kulture da pokuša posebno djelovati na taj stil.”

Iako pojedini deskriptivisti kao npr. J. Silić (2006: 93) upozoravaju na funkcionalno značenje anglizama, ili npr. B. Belaj (2005) koji govori o nemogućnosti adekvatnoga prevođenja anglizama poput *skener*, *hardver*, *softver* kojima bi na temelju širokoga kontekstualnosemantičkoga polja trebao biti pridodan normativni status, s druge strane također vide i opasnost od pomodnih izraza poput *event*, *stylish*, *must have* ponajprije u slučajevima njihova zadiranja u procese tvorbe riječi.

Problematiku jezičnoga posuđivanja u hrvatskome jeziku po kojoj bi anglizme valjalo pisati prema izgovoru, odnosno u fonetiziranom obliku, što je u skladu s hrvatskom pravopisnom tradicijom prema L. Sočanac (2005: 191) i B. Drljača (2006: 77), dodatno je zakomplicirala sve veća zastupljenost ortografski neprilagođenih anglizama. Zbog njih A. Frančić (2006: 207) predlaže preinaku definicije anglizma: “U posljednje se vrijeme često u hrvatski jezik posuđuju riječi bez ikakve prilagodbe. Po tradicionalnoj podjeli te riječi nisu smatrane posuđenicama nego stranim riječima te se o njima nije govorilo u jezičnome posuđivanju. Budući da se posljednjih godina baš neprilagođene riječi najčešće posuđuju te da je na znanstvenim skupovima već isticana ideja da i one budu uključene u posuđenice, ovdje navodimo i takve primjere.” Istraživanje koje je prethodilo ovom (Wingender, Barkijević, Mueller 2010) pokazalo je izrazitu čestotnost pojedinih ortografski neprilagođenih anglizama kao npr. *shopping*, *styling*, *stage*... u odnosu na ortografski prilagođen anglizam. Zbog podudarnosti klasične definicije s onom u ruskoj lingvistici u ovom je istraživanju zdržana postojeća definicija (Frančić 2006: 213): “Anglizam je riječ preuzeta iz engleskog jezika koja je u većoj ili manjoj mjeri prilagođena hrvatskom sustavu”, ali su i ortografski neprilagođeni anglizmi uvršteni su u popis.

Ovaj kratki pregled izrazito žive rasprave o anglicizmima može se zaključiti sljedećim navodom (Težak 2004: 38): “Razumije se, anglicizme ne ćemo goniti ako su već općeprihvaćeni u kojem uskom, obično vrlo stručnom i teško prevodljivom značenju ili ako su stilski obilježene riječi u tekstovima gdje je takva uporaba primjerena sadržaju, prostoru i vremenu.”

3.2. Stavovi o anglicizmima hrvatskih internetskih korisnika

Deset internetskih foruma i sedam blogova koji se bave temom anglicizama dali su široki raspon mišljenja koja se u grubo može podijeliti u tri kategorije. Jedan maleni dio internetskih korisnika ima pozitivan stav prema anglicizmima, primjer je naveden u (9).

- (9) Ponekad je puno bolji dobar anglicizam, nego isforsirana hrvatska riječ!¹³

Oni u anglicizmima ne vide nikakvu opasnost za hrvatski jezik pri čemu se često pozivaju na prošlost hrvatskoga jezika u kojoj je on bio izložen snažnome utjecaju njemačkoga, talijanskoga, mađarskoga, turskoga... i unatoč tome nije izumro. Mnogo riječi koje su tada posuđene danas su zastarjele i više se ne koriste, kao što kaže korisnik čije su riječi navedene u (10).

- (10) “Kad sam ja bio mali, vodu smo točili iz vaserlajtunga, za gablec smo jeli buterbrot, poslije ručka nedjeljom obavezno melšpajz, često zaliven himbersaftom, a tišler nam je radio mebl po mjeri, pileći daske na banzeku. Bilo je 300 posto više germanizama u svakodnevnom jeziku nego što je bilo anglicizama. Do danas je velika većina toga nestala. U Dalmaciji i Primorju u svakodnevnom govoru ima puno više talijanizama nego anglicizama. I nikome ništa. Glupo je, ali dugoročno ne smeta puno.”

Konzervativno orijentirani internetski korisnici tvore drugu skupnu i uvjerljivo su u većini. Njihove izjave o jezičnoj situaciji hrvatskoga često su emocionalno obojene, primjeri su navedeni u (11), (12), (13), (14) i (15).

- (11) Ja ih mrzim pogotovo one nepotrebne. Tako su neugodni mojim ušima da mi se kosa diže na glavi.¹⁴

- (12) Gade mi se anglicizmi poput stejdž, bekstejdž, ivent ...¹⁵

¹³<http://www.forum.hr/showthread.php?t=215024>

¹⁴<http://www.forum.hr/showthread.php?t=215024>

¹⁵<http://www.usscroatia.hr/forum/viewtopic.php?f=8&t=5993&start=45>

- (13) Modni je trend izmakao kontroli i poprima alarmantne razmjere: “Radi se o tome da je danas in sve što je strano, a hrvatski je out i bojim se da je to sa anglizmima predaleko otišlo”;¹⁶
- (14) “apsolutno se slažem s tobom... po meni je korištenje anglizama postalo neka furka... svi misle da su cool ili da izgledaju pametno ako kažu tenks... pa meni je lijepše kad mi netko kaže hvala.”¹⁷
- (15) Pošast anglizama je toliko prisutna da je stanje alarmantno!!¹⁸

Internetski korisnici s druge strane daju i svoj kritički osvrt na pojedine predložene hrvatske istovrijednice, kao u (16).

- (16) Najbolji primjer je “Breaking News”, kaj sam vidio prevedeno kao “Prijelomna vijest”, to je čisti kretenezam onoga ko prevodi... kakva mrkla “Prijelomna vijest”? Ja bi stavio — “Izvanredna vijest” ili nešto drugo (jutro je, kava još nije proradila, pa ne mogu mislit kak spada).¹⁹

Treću malenu skupinu internetskih krisnika tvore izrazito konzervativno orijentirani korisnici koji ne bi prezali od uvođenja konkretnih mjera u cilju suzbijanja širenja anglizama, kao primjer u (17).

- (17) MORA SE UVESTI KAZNE ZA KVARENJE JEZIKA!²⁰

Sagledajući sveukupno stavove korisnika, može se reći kako stanje hrvatske jezične kulture prosuđuju vrlo lošim. Anglizme gledaju kao modnu pošast i uglavnom im pristupaju sa skepsom. Iznoseći kritike na račun anglizama, najčešće pri tome ne razlikuju njihovu zastupljenost u pojedinim medijima (televizija, internet, tisak i sl.) ili funkcionalnim stilovima. Dok se hrvatski jezikoslovci, posebno normativci (tzv. tvorci jezične politike) trude iznaći valjane istoznačnice za anglizme, internetski korisnici više raspravljaju o globalizacijskim razlozima proširenja engleskoga jezika koji danas služi kao lingua franca. Kao dalji razlog velikoga utjecaja engleskoga jezika na hrvatski vide kompleks manje vrijednosti male nacije, na koju velike vrlo lako utječu.

Uzimajući u obzir i raspravu tvoraca i korisnika zaključno bi se moglo reći kako pojava internacionalizacije u velikoj mjeri zaokuplja kako jezikoslovce, tako i jezične korisnike.

¹⁶<http://www.forum.hr/showthread.php?t=215024>

¹⁷<http://www.tulumarka.com/blog/36264/anglizmi-u-hrvatskom-jezikupfff>

¹⁸<http://forum.sijelo.com/showthread.php?t=2348>

¹⁹<http://www.croportal.net/forum/drustvena/jezik-u-hrvatskoj-i-drugdje-26959/>

²⁰<http://forum.sijelo.com/showthread.php?t=2348>

3.3. Podatci o anglizmima iz hrvatske računalne i rječničke građe

Pristup empirijskome istraživanju bio je jednak kao za ruski jezik. Cilj pretraživanja računalnoga korpusa bio je utvrditi koliko se rasprava jezičnih stručnjaka i korisnika o tendencijama internacionalizacije preslikava na jezičnu uporabu, tj. nalazi svoju potvrdu u njoj.

Redni br.	Neprilagodeni anglizam	Pojavnice	Anglizam	Poj.	Hrvatska istoznačnica	Poj.
3	brand	455	brend	86	zaštićeno ime	16
4	briefing	40	brifing	143	obavješćivanje	201
2	business	434	biznis	863	unosan posao	144
10	catering	56	ketering	1	dostava	1 405
24	celebrity	26	selebrići	0	uglednik	628
11	consulting	66	konzalting	117	savjetovanje	867
9	establishment	122	establišment	87	vladajući sloj	5
7	event	82			manifestacija	3 190
6	gay	204	gej	9	homoseksualac	411
8	image	614	imidž	920	ugled	3 728
17	know how	80			“znati kako”	197
12	label	6	lejbl	0	etiketa	596
13	leasing	373	lizing	13	najam	1 478
14	manager	210	menadžer menadžer	611 2 797	stručni voditelj	43
15	mobbing	89	mobing	52	zlostavljanje na radnom mjestu	8
16	monitoring	323			nadgledanje	121
1	outsider	38	autsajder	259	nečlan	116
19	PR	58			odnosi s javnošću	1 493
18	publicity	0			čuvenje	9
20	rating	5	rejting	2 018	stupanj podrške javnosti	0
23	security	68	sekjurit	0	zaštita	25 354
28	shopping	240	šoping	172	kupovina	1 265
21	site	215	sajt	15	internetska stranica	1 005
25	slide	4	slajd	22	dijapozitiv	35
26	styling	30	stajling	0	stil	3 899
22	summit	4 217	samit	12	konferencija najviših predstavnika država sastanak na vrhu	773
27	teenager	19	tinejdžer	391	pubertetlija	10
5	workshop	21			radionica	3 664

Tablica 3. Anglizmi i hrvatske istovrijednice — broj pojava (frekvencija)

Na interentu je bio dostupan Hrvatski jezični portal, a riječi su se provjeravale i u tiskanim rječnicima: R. Matasović, Lj. Jojić (2003), V. Anić (2003), B. Klaić (2001), J. Šonje, A. Nakić (2000). Tablica 3 donosi dobivene rezultate, ali se u njoj u posebnome stupcu donose pravopisno neprilagođeni anglizmi tako da ima tri stupca umjesto ruska dva. Redni broj riječi napisan je masnim slovima kada anglizam, uključujući i neprilagođene anglizme, ima više pojava od hrvatske istoznačnice. U tablici 3 abecedno su poredani neprilagođeni anglizmi u hrvatskome, a redni brojevi ispred njih odgovaraju azbučnomu rednomu broju ruskih anglizama kako bi se lakše mogli usporediti hrvatski i ruski.

Među neprilagođenim anglizmima u hrvatskome uočljivo najviše pojava ima *summit* (4 217), ostale sve imaju manje od tisuću, i to *image* više, a druge manje od petsto. Među anglizmima najviše pojava ima *menadžer*, blizu tri tisuće pa *rejting* oko dvije, a sve ostale manje od tisuću, i to *imidž*, *biznis*, *menadžer* više, a ostale manje od petsto. Među hrvatskim istoznačnicama uočljivo najviše pojava ima *zaštita* (25 354) za engleski *security*, više od tri tisuće imaju *stil* (za *styling*), *ugled* (za *image*), *radionica* (za *workshop*) i *manifestacija* (za *event*), potom više od tisuću *odnosi s javnošću* (za *PR*), *najam* (za *leasing*), *kupovina* (za *shopping*) i *internetska stranica* (za *site*), a ostali manje od tisuću.

S obzirom na nereprezentativnost tako malenoga uzorka, kao i za ruski može se reći kako ti podatci za hrvatski imaju vrijednost samo u suodnosu. Kod 10 je parova (35,71%) zastupljenost anglizma veća od zastupljenosti istoznačnice (*outsider* i *autsajder*, *biznis* i *business*, *brand* i *brend*, *establishment* i *establišment*, *menadžer*, *menadžer* i *manager*, *mobbing* i *mobing*, *monitoring*, *rejting* i *rating*, *summit* i *samit*, *tinejdžer* i *teenager*). Sukladno tomu, kod 18 parova (64,29%) češće se pojavljuje hrvatska istoznačnica. Kod 32% istraženih parova relativna je čestotnost anglizma u odnosu na istovrijednice ispod 5%.

3.3.1. Zastupljenost nekoliko hrvatskih prevedenica prema anglizmima

Kao jedan od načina leksičkoga rješenja za pojmovne inovacije spominje se latentno posuđivanje iz stranih jezika (Carstensen 1979, Turk, Opačić 2008, Drljača-Margić 2009). Ono se očituje kao kalkiranje (više npr. Turk 2001, 2003) kojim se novi sadržaj prima od drugih jezika, dok se izraz uzima iz inventara domaćih tvorbenih jedinica. U ovome su istraživanju za hrvatski jezik odabrani isti primjeri anglizama kao i za ruski jezik radi bolje usporedbe, kao što se može vidjeti iz tablice 4.

Red. br.	Prevedenica	Pojavnica	Anglizam	Pojavnica
1	žuti tisak	76	yellow press	0
2	vruća linija	4	hot line	9
3	odljev mozgova	44	brain drain	3
4	brza hrana	96	fast food	72
5	sapunica	501	soap opera	16
Ukupno		721		100

Tablica 4. Prevedenice — primjeri za hrvatski jezik

Uočljivo je više prevedenica, tj. kalkova od odabranih anglizama i ukupno (7,21 x) i za svaku pojedinu riječ, osim kod riječi *hot line* — *vruća linija* (no one obje imaju vrlo malo pojava, zajedno 13). Najviše je prevedenica u hrvatskome za anglizam *soap opera*, koji ipak ima 16 pojava u izvornome obliku. Slijedi *brza hrana*, ali anglizam *fast food* ima velik broj pojava (čak 72 prema 96). *Žuti tisak* ima 76 pojava, a anglizam ni jednu, dok četvrti po čestoti, *odljev mozgova*, ima 44 pojavnice prema samo tri anglizma.

O sekundarnoj prilagodbi svjedoče primjeri kao što su: *šoping*, *šopingaši*, *šopingaški*, *šoping-tura*, *šoping-meka*, *šoping-ponuda*, *šoping-centar*, *šoping-špica*, *šoping-stanka*, *šoping-groznica*, *šoppingholičar*; *menadžer*, *menadžerstvo*, *menadžerski*, *menadžerica*, *menadžerčić*...

4. Usporedba ruske i hrvatske prikupljene građe

Usprkos tomu što je prikupljena građa nedovoljno reprezentativna, mogu se usporediti neke riječi s najvišim brojem pojava i njihov položaj prema broju pojava koji one imaju u svakome od uspoređivanih jezika, prema tablici 1 za ruski i tablici 3 za hrvatski.

Prema broju pojava među anglizmima prikupljene građe (tablica 1) u ruskome jeziku daleko je najčešći *biznes* (11 262), dok je u hrvatskome (tablica 3) anglizam prema istoj engleskoj riječi na znatno nižem mjestu s manjim brojem pojava, i to kao neprilagođeni *business* (433) te *biznis* (863). I u hrvatskome i u ruskome jeziku u samome vrhu po broju istoznačnica nalaze se zamjene riječi za englesku *security*, iako s vrlo različitim brojem pojava: *ohrana* (3 433) i *zaštita* (25 354), za *workshop*: ruska *seminar* (1 580) i hrvatska *radionica* (3 664) te za *event*: ruska *meroprijatie* (3 679) i hrvatska *manifestacija* (3 190). Među anglizmima u oba jezika ruski *menadžer* (2 171) i hrvatski *menadžer* uvjerljivo imaju najviše pojava, iako je u ruskome i *upravljajušćij* (1 445) na visoku mjestu, kao i hrvatski *menadžer* (611), koji se pojavljuje i u izvornome engleskome pisanome obliku *manager* (210).

4.1. Odnos domaćih istoznačnica i anglizama

Kad se pogleda odnos pojavnica parova anglizam i domaća istoznačnica u oba jezika (tablica 1 i tablica 3), pokazuje se da je u hrvatskome uočljivo veća prednost hrvatskih istoznačnica nad anglizmima, dok su u ruskome oni ravnopravni.

Kao što je rečeno, kod ruskoga je u prikupljenoj građi odnos jednak: kod polovice (50%) parova prevladavaju anglizmi, kod polovice ruske istoznačnice. Pojedini primjeri imaju izrazito nisku zastupljenost, dok drugi imaju izrazito visoku. Kod hrvatskih je parova zastupljenost istoznačnica češća, gotovo dvostruko veća od zastupljenosti anglizama (64,29% prema 35,71%). U oba jezika prevladavaju anglizmi *бизнес*, *biznis* i *business*, *бренд*, *brand* i *brend*, *истеблишмент*, *establishment* i *establišment*, *менеджер*, *menadžer*, *menadžer* i *manager*, *рейтинг*, *rejting* i *rating*, *саммит*, *summit* i *samit*, za šest izvornih engleskih riječi. Samo u hrvatskome više pojavnica anglizama nego hrvatskih istoznačnica pojavljuje se za četiri engleske riječi: *outsider* i *autsajder*, *mobbing* i *mobing*, *monitoring*, *tinejdžer* i *teenager*, a samo u ruskome za osam engleskih riječi (*кейтеринг*, *консалтинг*, *лизинг*, *ноу-хау*, *пиар*, *сайт*, *слайд*, *шоппинг*).

Odabranih pet riječi iz tablice 2 za ruski i tablice 4 za hrvatski pokazuje da je ukupni omjer hrvatskih istoznačnica u odnosu na ruski gotovo dvostruko veći (7,21 : 3,69 ×). U hrvatskome je češći jedino anglizam *hot line* (koji se uopće ne pojavljuje u ruskoj građi), a u ruskome *fast food* (*фаст фуд*), i to najviše u obliku polusloženice *фаст-фуд*. U oba se jezika nije pojavio anglizam *yellow press*.

4.2. Odnos domaćih istoznačnica i anglizama

Vodeći se primjerom H. Bickela (2000), koji je zajedno sa suradnicima radeći na projektu stvaranja rječnika nacionalnih varijanti njemačkoga standardnoga jezika kao nadopunu klasičnim metodama koristio i internet, odabrano je deset ruskih i hrvatskih primjera koji nisu definirani u dostupnim rječnicima. Rabila se i mogućnost naprednoga pretraživanja *googlea* tako što nije samo odabran traženi jezik, nego i internetska domena i regija. Odabrano je deset različitih primjera anglizama među dvadeset i osam koji su bili predstavljeni tablicom 1 i tablicom 3. Uz ruske riječi i ovdje je donesena transkripcija na latinicu, a u hrvatskome su izvan zagrada neprilagođeni anglizmi, dok su u zgradama navedeni prilagođeni oblici.

Tablica 5 zorno prikazuje tendencije internacionalizacije u ruskoj i hrvatskoj jezičnoj zajednici. Broj je pojava u građi za oba jezika različit: za ruski jezik raspon je od 101 000 do 34 200 000 (što je netipična vrijednost, iduća je 10 100 000) s medijanom koji je 1 145 000 pojava, a za hrvatski

od 6 do 2 100 000 pojavnica s medijanom koji je samo 42 000 pojavnica. Pri tome je u hrvatskome gotovo dvostruko više anglizama (ukupno 19) zbog razdvojenih prilagođenih i neprilagođenih izraza.

Međutim, ipak ih može biti korisno usporediti jer se pojavljuju i sličnosti, ne samo razlike. Naime, neki se anglizmi pojavljuju na internetu i na ruskome i na hrvatskome s više od milijun pojavnica, u oba jezika to su геј (*gej*) i *gay*, ивент (*ivent*) i *event*, секьюрити (*sek'juriti*) i *security*, u ruskome лейбл (*lejbl*) i лэйбл (*lėjbl*), кейтеринг (*kejtering*), стайлинг (*stajling*), паблिसити (*pablisiti*), a oko pola milijuna селебрити (*selebriti*). Na ruskome internetu samo su dvije istražene riječi imale oko sto tisuća pojavnica, моббинг (*mobbing*) i воркшоп (*workšop*). Na hrvatskome internetu nekoliko su stotina pojavnica imale *label*, *workshop*, *catering*, *gej*. Ostale su imale nekoliko desetaka tisuća (*mobbing*, *publicity*, *mobing*), nekoliko tisuća pojavnica (*ketering* i *ivent*), nekoliko stotina pojavnica (*lejbl*) ili samo šest (*pablisiti*). To bi pokazivalo da je u hrvatskome veća međusobna razlika u čestotnosti anglizama, ali i u odnosu na ruski.

U korpusu su razlike manje jer je i broj pojavnica ujednačeniji. Ruski je raspon od 0 do 122 s medijanom 5, a hrvatski od 0 do 204 (gdje je 0 netipična vrijednost jer je iduća 89) s medijanom 9. I ova građa pokazuje da su ruski anglizmi *lejbl* i *pablisiti* znatno češći nego u hrvatskome, dok su u hrvatskome češći anglizmi *mobbing*, *event*, te *catering*, a nešto manje *celebrity*, *styling* i *workshop*. Anglizmi *security* i секьюрити (*sek'juriti*) imaju prilično sličan broj pojavnica, a *gay* je u hrvatskome znatno češći, iako je i u ruskome геј (*gej*) vrlo čest, drugi po čestoti.

Kad se pogleda čestotni redoslijed odabranih riječi unutar svake građe pojedinoga jezika, pokazuje se da neke od istraživanih riječi u oba jezika zauzimaju podjednako mjesto u ljestvici od najvećega do najmanjega broja pojavnica, npr. *gay* zauzima jedno od tri prva mjesta u oba jezika, pri čemu je na hrvatskomu internetu rjeđi nego u korpusu u odnosu na ostale riječi, dok je u ruskome obratno. Riječ *mobbing* na podjednakomu je mjestu po broju pojavnica na ruskome internetu i korpusu (11 te 10/11), kao i na hrvatskome internetu (11), ali je na znatno višemu mjestu u hrvatskome korpusu (2). Druge se istraživane riječi razlikuju, npr. u hrvatskome je riječ *event* na znatno višemu mjestu na internetu i u korpusu (3, 1) nego u ruskomu (7, 10/11), dok je obratno s riječju *label*, koja je na višemu mjestu u ruskome (2, 1) nego u hrvatskome (5, 11). Zanimljivo je vidjeti da je na hrvatskome internetu apsolutno više pojavnica riječi *workshop*, *event*, *celebrity*, iako se ukupni broj pojavnica jako razlikuje u korist ruskoga. Za razliku od toga, broj pojavnica u korpusu nije toliko očito različit.

	Anglizam ruski	Internet	korpus	Anglizam hrvatski	Internet	Korpus
1	воркшоп (workšop)	113 000	1	workshop	391 000	21
2	гей (gej)	34 200 000	90	gay (gej)	1 250 000 294 000	204 9
3	ивент (ivent)	1 190 000	0	event (ivent)	2 110 000 3 670	82 0
4	кејтеринг (kejting)	4 660 000	1	catering (ketering)	351 000 5 050	56 1
5	лейбл (lejbl) лэйбл (léjbl)	10 100 000 1 220 000	122 5	label (lejbl)	395 000 763	6 0
6	моббинг (mobbing)	101 000	0	mobbing (mobing)	36 300 25 100	89 52
7	паблисити (pablisiti)	1 070 000	28	publicity (pablisiti)	25 400 6	0 0
8	секьюрити (sek'juriti)	2 160 000	54	security (sekjuriti)	1 840 000 1 880	68 0
9	селебрити (selebriti)	498 000	5	celebrity (selebriti)	865 000 33 200	26 0
10	стайлинг (stajling)	4 170 000	5	styling (stajling)	385 000 42 400	30 0

Tablica 5. Internetsko istraživanje ruskih i hrvatskih primjera

5. Zaključak

Ova usporedba ruskoga kao tipa standardnoga jezika i hrvatskoga kao tipa standardnoga jezika pokazuje određene težnje na temelju kojih bi izjave o jezičnoj kulturi i anglizaciji (internacionalizaciji) trebalo ispraviti i jasno odrediti. Proces anglizacije pokazuje iznimnu složenost i ne zahvaća u jednakoj mjeri sva područja. Istraženo je stanje u ruskoj jezičnoj zajednici uvelike slično onoj u hrvatskoj, no čestotnost je angлизama u hrvatskome korpusu manja nego u ruskom u nekoliko kategorija. Iz ovoga se istraživanja o standardnojezičnim obilježjima može izvući nekoliko zaključaka.

U odnosu na utjecaj drugih jezika, konkretno engleskoga, u oba se jezika mogu utvrditi procesi tzv. anglizacije u publicistici koja je ovdje proučena. U odnosu na normiranje i iskazane stručne stavove u obje se jezične zajednice raspravlja o angлизmima, tj. procesu internacionalizacije (anglizacije). Međutim, u ruskoj su se jezičnoj zajednici normativni čimbenici pokazali liberalnijima nego što se iz lingvističke rasprave dalo naslutiti — leksikografija je uglavnom deskriptivna te u pravilu unosi angлизme u priručnike. Za razliku od toga, u hrvatskim se rječnicima angлизmi pojavljuju rjeđe nego u ruskim. Rasprave jezičnih korisnika na internetskim forumima uglavnom su slične onima koje vode jezični stručnjaci. Gotovo da i nema razlike između stavova korisnika i tvoraca jezične politike u oba jezika.

Zbog heterogenosti dobivene slike nije moguće iznijeti ujednačene zaključke o vitalnosti kao standardnojezičnome obilježju. Uzimajući u obzir intenzitet rasprava o anglizmima u hrvatskoj jezičnoj zajednici, može se reći kako one poprimaju šire razmjere od onih vođenih u ruskoj jezičnoj zajednici, što je i razumljivo jer se hrvatski jezik, što je tipično za malenu jezičnu zajednicu, u većoj mjeri teži obraniti od stranih jezičnih utjecaja.

6. Literatura

- Anić, V. (2003) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Babić S. (2001) *Hrvatska jezikoslovna prenja*, Zagreb.
- Belaj, B. (2005) O nekim aktualnim pitanjima pravopisne i leksičke norme u hrvatskom jeziku, u V. Nikčević (ur.) *Norma i kodifikacija crnogorskog jezika*, Cetinje, 319–337.
- Bickel, H. (2000) Das Internet als Quelle für die Variationslinguistik, u A. Häcki-Buhofer (ur.) *Vom Umgang mit sprachlicher Variation — Soziolinguistik, Dialektologie, Methoden und Wissenschaftsgeschichte*, Tübingen, 111–124.
- Brozović, D. (1967) Slavjanske standartne jazyki i sravnitel'nyj metod, *Voprosy jazykoznanija* 1: 3–33.
- Budilovič, A. (1892) *Obščeslavjanskij jazyk v rjadu drugich obščich jazykov drevnej i novej Evropy*, Tom 1 i 2, Varšava.
- Bulyko, A. N. (ur.) (2010) *Bol'šoj tolkovyj slovar' inostrannyh slov*, Moskva.
- Carstensen, B. (1979) Evidente und latente Einflüsse des Englischen auf das Deutsche, u P. Braun (ur.) *Fremdwort—Diskussion*, München, Wilhelm Fink Verlag, 90–94.
- Drljača, B. (2006) Anglizmi u ekonomskome nazivlju hrvatskoga jezika, *Fluminensia* 18/1: 65–85.
- Drljača-Margić, B. (2009) Latentno posuđivanje u hrvatskome i drugim jezicima — posljedice i otpori, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35/1: 53–71.
- Duličenko, A. D. (1994) *Russkij jazyk konca XX stoletija*, München.
- Ermakova, O. P. (1997) Totalitarnoe i posttotalitarnoe obščestvo v semantike slov, u E. N. Širjaev (ur.) *Russkij jazyk (Najnowsze dzieje języków słowiańskich)*, Opole, 121–164.
- Ermakova, O. P. (2006) Semantičeskie processy v russkom jazyke na rubeže vekov, *Acta Neophilologica* 8: 23–32.
- Frančić, A. i sur. (2006) *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Zagreb.
- Gvozdanović, J. (2001) Sprachvarietäten kreiert, normiert und neu reflektiert im Alltag, u V. Lehmann i J. Scharnberg (ur.) *Slavistische Linguistik 2000 — Referate des XXVI. Konstanzer Slavistischen Arbeitstreffens Hamburg, 26.–28.9.2000*, München, 49–74.

- Hudeček, L., Mihaljević, M. (2009) *Jezik medija — publicistički funkcionalni stil*, Zagreb.
- Kakorina, E. V. (2003) Sfera masovoj komunikaciji: opraženje social'noj differencirovannosti jazyka v tekstach SMI, u L. P. Krysin (ur.) *Sovremennyj russkij jazyk — social'naja i funkcional'naja differenciacija*, Moskva, 241–276.
- Klaić, B. (ur.) (2001) *Rječnik stranih riječi*, Zagreb.
- Kostomarov, V. G. (1999) *Jazykovej vkus epochi*, S. Peterburg.
- Kovačić, M. (2007) Jezično ravnodušje, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 54: 64–69.
- Kožina, M. N., Duskaeva, L. R., Salimovskij, V. A. (2008) *Stilistika ruskogo jazyka*, Moskva.
- Krysin, L. P. (2008) Leksičeskoe zaimstvovanie i kal'kirovanie, u L. P. Krysin (ur.) *Sovremennyj russkij jazyk — aktivnye processy na rubeže XX–XXI vekov*, Moskva, 167–184.
- Krysin, L. P. (ur.) (2010) *Tolkovij slovar' inojazyčnych slov*, Moskva.
- Kuznecov, S. A. (ur.) (2004) *Bol'šoj tolkovij slovar' ruskogo jazyka*, S. Peterburg.
- Matasović, R., Jojić, Lj. (ur.) (2003) *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb.
- Mečkovskaja, N. B. (2003) Tipy jazykovych situacij i normativno-stilističeskich sistem v social'noj karakterologii slavjanskih jazykov, u A. A. Lukašanec (ur.) *Movaznaštva, Litaratura, Kul'turalohija, Fal'klarystyka, XIII Mižnarodnyj Z'ezd Slavistaŭ, Ljubljana 2003*, Minsk, 105–128.
- Mečkovskaja, N. B. (2004) Prostranstvennye i chnologičeskie parametry v social'noj tipologii slavjanskih jazykov, *Wiener Slawistischer Almanach* 53: 259–289.
- Muhvić-Dimanovski, V. (1992) Prevedenice — jedan oblik neologizama, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 446: 94–204.
- Opačić, N. (2007) *Hrvatski jezični putokazi*, Zagreb.
- Opačić, N. (2006) *Hrvatski u zagradama*, Zagreb.
- Silić, J. (2006) *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Skljarevska, G. N. (ur.) (2001) *Tolkovij slovar' sovremennogo ruskogo jazyka*, Moskva.
- Sočanac, L. i sur. (2005) *Hrvatski u dodiru s europskim jezicima — adaptacija posuđenica*, Zagreb.
- Starčević, A. (2006) Imenice kao atributi — nove strukture u hrvatskom jeziku, u J. Granić (ur.) *Jezik i mediji — jedan jezik: više svjetova*, Zagreb/Split, 645–656.
- Šonje, J., Nakić, A. (ur.) (2000) *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Švedova, N. Ju. (ur.) (2008) *Tolkovij slovar' ruskogo jazyka*, Moskva.
- Težak, S. (2004) *Hrvatski naš (ne) podobni*, Zagreb.
- Tolstoj, N. I. (1988) *Istorija i struktura slavjanskih literaturnych jazykov*, Moskva.
- Tolstoj, N. I. (1985) Slavjanske literaturne jazyki i ich otnošenje k drugim jazykovym idiomam (stratam) (opyt sravnitel'nogo rassmotrenija), u

- M. M. Guchman (ur.) *Funkcional'naja stratifikacija jazyka*, Moskva, 9–24.
- Turk, M. (2003) Razumljivosti i stilka značajka kalkova, *Fluminensia* 15/1: 9–24.
- Turk, M. (2010) Tipovi kalkova u hrvatskome i drugim slavenskim jezicima prema engleskome predlošku, *Studia Slavica Savariensia* 1–2: 492–498.
- Turk, M., Opačić, M. (2008) Linguistic borrowing and Purism in the Croatian Language, *Suvremena lingvistika* 65: 73–88.
- Turk, M., Sesar, D. (2009) Kalkovi — jedan oblik jezičnoga posuđivanja u hrvatskom i drugim slavenskim jezicima, u D. Sesar (ur.) *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim*, Zagreb: FF press, 111–119.
- Vilke, M., Medved-Krajnović, M. (2006) Govorite li hrengleski? u J. Granić (ur.) *Jezik i mediji. Jedan jezik : više svjetova*, Zagreb/Split, 769–777.
- Wingender, M., Barkijević, I., Müller, D. (2010) Korpuslinguistische Untersuchungen von Standardsprachenmerkmalen. Ein Beitrag zur vergleichenden Standardologie, *Zeitschrift für Slavische Philologie* 67/1: 125–161.
- Zacharenko, E. N., Komarova, L. N., Nečaeva, I. V. (2008) (ur.) *Novyj slovar' inostrannykh slov*, Moskva.
- Zemskaĵa, E. A. (2003) Russkij jazyk konca XX veka: norma ne zapret, a izbor, u Z. Rudnik-Karwatowa (ur.) *Procesy innowacyjne w językach słowiańskich*, Warszawa, 245–257.
- Zemskaĵa, E. A., Ermakova, O. P., Rudnik-Karwat, Z. (2008) Osobennosti russkogo i pol'skogo jazykov na rubeĵe XX–XXI vv, u A. Moldovan (ur.) *Slavjanskoe jazykoznanie. XIV Meĵdunarodnyj s'ezd slavistov, Ochrid, 10–16 sentjabrja 2008 g.*, Moskva, 122–136.

Types of Slavic standard languages: Corpus-linguistic descriptions of Russian and Croatian

The article is a contribution to comparative standardology in Slavic studies. The aim of the investigation is to determine a set of features suitable for comparative analyses regarding the tendency of internationalization by taking Russian and Croatian languages as examples. The analysis differentiates between the standard languages creator's perspective (i.e., language planning) and the user's perspective (i.e., language use in language corpora). It offers a short review of attitudes towards anglicisms from Russian and Croatian linguists based on their scholarly papers, and from language users of both languages based on their statements on internet forums and blogs and compares them. On the basis of frequency of anglicisms and their domestic equivalents, including calques, the similarities and differences between proclaimed attitudes towards internationalization are analyzed in both linguistic communities and conclusions are drawn regarding Russian and Croatian as types of standard languages. Both language communities discuss anglicisms both in scholarly articles and on the internet, with no big

differences between linguists and internet users. However, expressed attitudes towards anglicisms in Russian seem to be more liberal when dictionaries are concerned than in Croatian. Croatian community, which is typical for a small language community, seems to be more concerned about anglicisms.

Typen slavischer Standardsprachen: Ein korpuslinguistischer Vergleich standardsprachlicher Merkmale des kroatischen und Russischen

Der Artikel stellt die Resultate einer vergleichenden korpuslinguistischen Untersuchung zu Typen slavischer Standardsprachen vor. Nach der Ermittlung eines Inventars von sprachlichen Merkmalen, die sich für komparative Analysen eignen, wird die Tendenz der Internationalisierung am Beispiel des Russischen und Kroatischen genauer untersucht. Zunächst werden die Einstellungen der jeweiligen Sprachgemeinschaften — unterteilt nach sprachpflegerischen Instanzen und Sprachverwendern — beschrieben. Unterschiedliche Frequenzanalysen häufig kritisierter Anglizismen zeigen Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen beiden Sprachgemeinschaften, die Rückschlüsse auf den jeweiligen Typ von Standardsprache zulassen.

Типы славянских стандартных языков: Корпуснолингвистическое сравнение признаков литературного языка на примере хорватского и русского языков

Данная статья представляет результаты сравнительных корпуснолингвистических исследований русского и хорватского языков. Из перечня языковых признаков, пригодных для сравнительного описания, выбирается тенденция англоизации, метаязыковая оценка которой как экспертами-лингвистами, так и обыкновенными пользователями языка подробно описывается. Обоснованность встречающихся оценок проверяется разными частотными анализами наиболее резко критикуемых англицизмов. Сравнение метаязыковых дискурсов и частотных анализов позволяет моделирование русского и хорватского языков как разных типов стандартных языков.

Key words: comparative standardology, Anglicism, Russian, Croatian

Schlagwörter: Vergleichende Standardologie, Anglizismen, Russisch, Kroatisch

Ключевые слова: сравнительная стандартология, англицизмы, русский язык, хорватский язык

Ključne riječi: poredbena standardologija, anglizmi, ruski jezik, hrvatski jezik